

Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Elektrokonvülsif Tedavi Hakkında Bilgi ve Tutumlarının Belirlenmesi: Gözleme Dayalı Kesitsel Bir Çalışma*

Determination of Knowledge and Attitudes of Nursing Senior Students about Electroconvulsive Therapy: A Comparative Study*

Şirin HARKIN GEMİCİOĞLU

ÖZ

Elektrokonvülsif tedavi, psikiyatrik hastalıklarda iyi bilinen güvenli, hızlı ve etkili bir tedavi yöntemidir. Günün 24 saati hasta ile sürekli temas kuran hemşirelerin, elektrokonvülsif tedavi hakkında bilgi ve tutumları bu tedavinin etkin kullanılması bakımından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, son sınıf hemşirelik öğrencilerinin elektrokonvülsif tedavi hakkındaki bilgi ve tutumlarını incelemek ve elektrokonvülsif tedavi uygulamasını öğrenciler tarafından doğrudan gözlemlenmesinin bilgi ve tutumları etkileyip etkilemediğini belirlemektir.

Gözleme dayalı kesitsel tipteki bu araştırma 1-30 Haziran 2021 tarihleri arasında 203 hemşirelik öğrencisi ile yürütülmüştür. Veriler araştırmacılar tarafından alanyazından yararlanılarak oluşturulan “Öğrenci Bilgi Formu”, “Elektrokonvülsif Tedavi Bilgi ve Tutum Anketi” kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu (% 87,7) birincil bilgi kaynağı olarak ruh sağlığı hastalıkları ve hemşireliği dersleri ve (%71) medya olarak bildirmiştir. Öğrencilerin %52,2’ si elektrokonvülsif tedavi uygulamasını psikiyatri servisinde gözlemlemiş, %47,8’i gözlemlememiştir. Elektrokonvülsif tedavi uygulaması gözlemleyen öğrencilerin bilgi puan ortalamaları $3,51 \pm 0,4$ ve tutum puan ortalamaları $3,19 \pm 0,71$, gözlemlemeyen öğrencilerin ise bilgi puan ortalamaları $3,27 \pm 0,29$ ve tutum puan ortalamaları $2,86 \pm 0,64$ olup, bilgi ve tutum puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,00 < 0,05$). Bilgi anketinden alınan toplam puan ile tutum anketinden alınan toplam puan arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı korelasyon vardı ($r= 0.399$; $p < 0.001$). Elektrokonvülsif tedavinin etkinliği göz önüne alındığında, tüm hemşirelik öğrencilerinin psikiyatri rotasyonu sırasında elektrokonvülsif tedaviyi doğrudan gözlemlemesi yararlı olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Elektrokonvülsif tedavi, Hemşirelik öğrencileri, Bilgi, Tutum

ABSTRACT

Electroconvulsive therapy is a well-known safe, fast and effective treatment method for psychiatric disorders. The knowledge and attitudes of nurses, who are in constant contact with the patient for 24 hours a day, about electroconvulsive therapy are important for the effective use of this treatment. The aim of this study is to examine the knowledge and attitudes of senior nursing students about electroconvulsive therapy and to determine whether direct observation of electroconvulsive therapy by students affects knowledge and attitudes. This

Harkin Gemicioğlu Ş., (2022). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin elektrokonvülsif tedavi hakkında bilgi ve tutumlarının belirlenmesi: Gözleme dayalı kesitsel bir çalışma. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 12(1), 102-110. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.974077>

*Bu araştırma “VI. Uluslararası X. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi” Çevrim içi, 20-23 Ekim 2021’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*This research is “VI. International X. National Psychiatric Nursing Congress” Online, presented as an oral presentation between 20 and 23 October 2021.

Şirin HARKIN GEMİCİOĞLU (✉)

ORCID ID: 0000-0002-1331-7635

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Institute of Graduate Studies in Health Sciences, Department of Nursing, Istanbul, Turkey
sirin_harkin@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received : 28.07.2021

Kabul Tarihi/Accepted : 30.01.2022

Bu eser “Creative Commons Atıf-GayriTicari-4.0 Uluslararası Lisansı” ile lisanslanmıştır.

observational cross-sectional study was conducted with 203 nursing students between 1-30 June 2021. The data were collected by using the "Student Information Form" created by the researchers using the literature and "Electroconvulsive Therapy Knowledge and Attitude Questionnaire". Descriptive statistical methods were used in the evaluation of the data. Most of the students who participated in the study (87.7%) reported mental health diseases and nursing and media (71%) as their primary source of information. 52.2% of the students observed the electroconvulsive therapy application in the psychiatry service, 47.8% did not. The mean knowledge score of the students who observed electroconvulsive therapy application was 3.51 ± 0.4 and the mean of attitude score was 3.19 ± 0.71 , the mean knowledge score of the students who did not observe was 3.27 ± 0.29 and the mean of attitude score was 2.86 ± 0.64 , and a significant difference was found between knowledge and attitude scores ($p=0.00 < 0.05$). There was a moderately significant positive correlation between the total score of the knowledge questionnaire and the total score of the attitude questionnaire ($r=0.399$; $p < 0.001$). Given the effectiveness of electroconvulsive therapy, it would be beneficial for all nursing students to directly observe electroconvulsive therapy during psychiatric rotation.

Keywords: Electroconvulsive therapy, Nursing students, Knowledge, Attitude

GİRİŞ

Elektrokonvülsif tedavi (EKT); medikal tedaviye yanıt vermeyen psikiyatrik bozuklukların tedavisinde uygulanan, temeli elektiriksel uyarı yoluyla yaygın konvülsiyon oluşturmaya dayalı bir tedavi yöntemidir (Benbow & Crenstil, 2004; Bolwig & Madsen, 2007; Arkan & Üstün, 2008a). EKT, zaman zaman popülerliğini yitirmiş olsa da, günümüzde özellikle psikotik (majör) depresyon, katatonik şizofreni, şizoaffektif bozukluk, deliryum gibi birçok şiddetli psikiyatrik bozuklukların tedavisinde kullanılabilen güvenilir ve etkili tedavi yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Greenberg & Kellner, 2005; Igwe, Ndukuba, Attama, Ogbonna, & Igwe, 2014; Sharma, Ghai, & Grover, 2017; Asoğlu, Akıl, Fedai, Beğinoğlu, Çelik, Kılıçaslan, 2018; Zong, et al., 2020). Literatürde EKT psikiyatrik hastalıklarda güvenilir ve etkili bir tedavi yöntemi olmasına rağmen, toplumun EKT'ye karşı olumsuz ön yargılarının olduğu belirtilmektedir (Mcfarquhar & Thompson, 2008; Dönmez & Yılmaz, 2011, Igwe et al., 2014). EKT'ye yönelik bu önyargıların oluşmasında başta damgalanma olmak üzere EKT'nin uygulanma biçimi, geçici bellek zayıflığı yaratması, tedavi yönteminin "elektrik" ya da "şok tedavisi" şeklinde ifade edilmesi, tedaviye ilişkin bilgi eksikliği, geçmiş deneyimler ve uygulamanın hasta/hasta yakınları ve toplum tarafından cezalandırma olarak görülmesi önemli rol oynamaktadır (Atik, 2007; Byrne, Cassidy & Higgins, 2006; Cyrzyk, 2013; Aki, Ak, Sönmez & Demir, 2013; Igwe et al., 2014). Tüm bu faktörler EKT uygulanan hastalarda anksiyete ve korkuyu artırarak uygulamayı kabullenmeyi zorlaştırmaktadır (Dowman, Patel & Rajput, 2005). İsviçre'de yapılan bir araştırmada EKT uygulanan hastaların tedaviye ilişkin görüşleri sorulmuş ve araştırmaya katılan hastaların %57'si tedavinin zararlı olduğunu belirtmiştir (Lauber, Nordt, Falcatto & Rössler, 2005). Hong Kong'da yapılan araştırmada ise, hastaların büyük bir kısmının tedavi hakkında hiçbir şey bilmediği ve uygulamaya ilişkin ön yargılarının olduğu saptanmıştır (Tang, Ungvar, & Chan, 2002).

Sağlık profesyonellerinin de toplumun bir üyesi olduğu düşünüldüğünde, toplum ile benzer inanç ve tutum göstermeleri kaçınılmazdır (Günay, Bekitkol, Ekitli & Yıldırım, 2016). Yapılan araştırmalar sağlık personellerinin EKT ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu ve olumsuz önyargılara sahip olduklarını göstermektedir (Lauber et al., 2005; James, Lawani, Omoaregba

& Isa, 2010). Hemşirelik mesleğinin doğası gereği hemşireler, hastalarla diğer sağlık profesyonellerinden daha fazla vakit geçirmekte ve yakın ilişki kurmaktadır. Dolayısıyla EKT endikasyonu mevcut ruh sağlığı bozulmuş bireyler ile günün 24 saati birlikte olan sağlık profesyonelleri hemşirelerdir (Dönmez ve Yılmaz, 2011; Igwe et al., 2014). Bu nedenle hemşirelerin EKT'ye yönelik bilgi ve tutumları, hastaların da EKT'ye yönelik bilgi ve tutumlarını doğrudan etkileyecektir (Aştı, 1994; Atik, 2007; Dawood, Selim & Khalil, 2013). Ayrıca hemşirelerin EKT'ye yönelik yeterli bilgiye sahip olması, doğrudan hastanın tedavisini ve sunulan bakımın kalitesini, dolaylı olarak da hastalığın ailesini ve toplumsal yükünü etkilemesi nedeniyle oldukça önemlidir (Arkan, Bademli & Çetinkaya Duman, 2011; Iheanacho, Marienfeld, Stefanovics & Rosenheck, 2014; Igwe et al., 2014). Nitekim Arkan ve Üstün'ün (2008b) yaptıkları çalışmada hemşirelere verilen EKT ve EKT'de hemşirelik bakımı eğitimi sonrası hastaların memnuniyet algılarını anlamlı düzeyde artırdığı bulunmuştur (Arkan & Üstün, 2008b).

Türkiye'de psikiyatrik hastalıkların tedavisinde sıklıkla kullanılan EKT'nin uygulama yönergesi ile ilgili 2006 yılında yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yönergeye göre EKT uygulaması esnasında hemşirenin bulunması yasal zorunluluk hâline gelmiştir (Yıldız, Gökmen, Turgut, Yücel & Tunca, 2003; Dönmez ve Yılmaz, 2011; Zengin Eroğlu, Kiraz, Yaşar, & Doğan, 2017). Ekibin önemli bir parçası olan hemşirenin, EKT'nin işlem öncesi, sırası ve sonrası tüm basamaklarda geniş bir yelpazede rol ve sorumlukları vardır (Arkan & Üstün, 2008a; Dönmez & Yılmaz, 2011; Igwe et al., 2014). Bu doğrultuda gelecekte birey, aile ve toplumla çalışacak, sağlık eğitimi ve danışmanlık hizmeti verecek olan hemşirelik öğrencilerinin EKT'ye yönelik bilgi ve tutumlarının mezun olmadan önce belirlenmesi önemlidir. Uluslararası literatür incelendiğinde, hemşirelik öğrencilerinin EKT'ye yönelik bilgi ve tutumlarını araştıran sınırlı sayıda çalışmada; hemşirelik öğrencilerinin EKT hakkında yetersiz bilgi düzeyine ve olumsuz tutuma sahip oldukları belirlenmiştir (Dawood et al., 2013; Igwe et al., 2014; Sharma et al., 2017; Bhat, Dar, Hussain, & Mir, 2020). Buna karşılık Türkiye'de ise hemşirelik öğrencilerinin EKT hakkındaki görüşlerini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Hemşirelik öğrencilerinin mesleğe başlamadan önce henüz lisans eğitimleri devam etmekte iken mevcut bilgi eksiklikle-

rinin belirlenmesi ve olumsuz tutumlarının değiştirilmesi kaliteli hemşirelik hizmeti açısından önemlidir. Lisans eğitimleri sırasında psikiyatri uygulama rotasyonu, öğrencilerin EKT'yi verimli ve güvenilir bir tedavi şekli olarak daha iyi anlamalarını sağlamak ve tutumlarını değiştirmek için iyi bir fırsat ve zamanlama olabilir. Doğrudan gözlem, öğrencilerin EKT uygulanan hastalar ile etkileşime girmesine ve tedaviyi uygulayan ekibe soru sormasına izin verdiği için eğitim açısından daha etkili bir yöntem olabilir. EKT'yi gözlemleyen öğrencilerin, sadece derste teorik bilgi alanlara göre EKT kullanımını konusunda daha olumlu görüşlere sahip olması beklenmektedir (Shah & Averill, 2009). Bu nedenle bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin teorik bilgi aktarımı sağlandıktan sonra EKT'ye yönelik bilgi ve tutumlarını belirlemek ve EKT uygulamasını gözlemleyen hemşirelik öğrencileri ile gözlemlemeyen hemşirelik öğrencileri arasındaki bilgi ve tutumları açısından fark olup olmadığını değerlendirmek amacıyla planlanmıştır. Bu araştırma profesyonel mesleki yaşamlarına başladıklarında, EKT uygulamasında önemli bir rol üstlenecekleri göz önünde bulundurulduğunda hemşirelik öğrencilerinin, EKT uygulamasına ilişkin sahip oldukları tutum ve bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlenmesi açısından yol gösterici olabilir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü

Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki bu araştırmanın amacı, hemşirelik son sınıf öğrencilerinin EKT'ye yönelik bilgi ve tutumlarını ve EKT uygulamasını gözlemleyen hemşirelik öğrencileri ile gözlemlemeyen hemşirelik öğrencileri arasındaki bilgi ve tutumları açısından fark olup olmadığını belirlemektir.

Araştırma Sorusu

1. EKT'yi gözlemlemenin hemşirelik son sınıf öğrencilerinin EKT'ye yönelik bilgi ve tutumlarına etkisi nedir?

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma 1-30 Haziran 2021 tarihleri arasında Zonguldak'ta bulunan bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde yürütülmüştür.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2020-2021 öğretim yılında yukarıda belirtilen eğitim kurumunun hemşirelik bölümünde öğrenim gören 209 son sınıf hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği dersi çalışmanın yürütüldüğü hemşirelik bölümünde 6. yarıyıldadır. Ancak 2019-2020 öğretim yılında COVID-19 pandemisi nedeniyle klinik uygulama yapılamamıştır. İlgili hemşirelik bölümünde intörlük sistemi mevcut olup hemşirelik öğrencileri son yılda (7. ve 8. Yarıyıl) haftanın 5 günü 6 Anabilim Dalı (İç Hastalıkları Hemşireliği, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Kadın- Doğum Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ve Halk Sağlığı Hemşireliği) kapsamında klinik uygulama yapmaktadır. Ancak klinik uygulama stajı 2020-2021 öğretim yılında COVID-19 pandemisi nedeniyle güz döneminde de yapılamamış olup bahar döneminde 10 Nisan-25 Haziran 2021 tarihleri arasında yürü-

tülmüştür. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip, evrenin tümüne (N=209) ulaşılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda 10 Nisan-25 Haziran 2021 tarihleri arasında düzenli olarak uygulamaya devam eden, araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve veri toplama form ve anketlerini eksiksiz dolduran 203 hemşirelik öğrencisi araştırmaya dâhil edilmiştir. Belirtilen tarihlerde ulaşılabilen 6 öğrenci araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin araştırmaya katılım oranı %91,1'tür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak Öğrenci Bilgi Formu, EKT Bilgi ve Tutum Anketi kullanılmıştır.

Öğrenci Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından ilgili literatür (Mcfarquhar & Thompson, 2008; Aki, Ak, Sönmez & Demir, 2012; Igwe et al., 2014) incelendikten sonra 18 soruluk bir anket formu hazırlanmıştır. Form üç bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde öğrencilerin demografik bilgileri, ikinci bölümünde EKT'yi gözleme durumu, EKT ile ilgili fikir ve bilgi kaynakları ve bilgi düzeylerini nasıl değerlendirdikleri, son bölümde ise uygulama ile ilgili kaygılarını değerlendiren 6 adet çoktan seçmeli soru yer almaktadır.

Elektrokonvülsif Tedavi Bilgi ve Tutum Anketi: Aki ve arkadaşları tarafından hazırlanan (2012) Likert tipi anket yazarların izniyle kullanılmıştır. Anket EKT hakkında bilgiyi ve tutumu ölçen iki ana bölümden ve 30 maddeden oluşmaktadır.

İlk bölüm EKT'nin endikasyon, etki şekli, prosedür ve yan etki alt boyutlarında bilgiyi ölçen 20 maddeden oluşmakta ve cevaplama sistemi her ifade için "(5) kesinlikle katılıyorum; (4) katılıyorum; (3) kararsızım; (2) katılıyorum ve (1) kesinlikle katılmıyorum" olarak beşli Likert tipi soru şeklindedir. Maddelerin 10 tanesi olumlu, 10 tanesi olumsuz ifade şeklindedir. Olumsuz ifadelerin puanlanması tersine çevrilerek yapılmaktadır. Ters puanlanan maddeler 5, 9,10,11,12,13,14,18 ve 20. sorulardır. Anketin ilk bölümünden alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 100'dür. Yüksek puan bilgi düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışmada anketin ilk bölümünün iç tutarlılığını ölçmek için yapılan Cronbach's alpha katsayısı $\alpha=0,68$ olarak bulunmuştur.

İkinci bölüm EKT hakkında tutumu ölçen 10 maddeden oluşmakta ve cevaplama sistemi her ifade için "(5)kesinlikle katılıyorum; (4)katılıyorum; (3)kararsızım; (2)katılıyorum ve (1) kesinlikle katılmıyorum" olarak beşli Likert tipi soru şeklindedir. Maddelerin tümü olumsuz ifade şeklindedir. Olumsuz ifadelerin puanlanması tersine çevrilerek yapılmaktadır. Anketin ikinci bölümünden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 50'dür. Ölçeğin toplam puan ortalamaları yükseldikçe tutumun olumlu olması beklenmektedir. Bu çalışmada anketin ikinci bölümünün iç tutarlılığını ölçmek için yapılan Cronbach's alpha katsayısı $\alpha=0,84$ olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

COVID-19 pandemisi nedeniyle araştırmanın veri toplama araçları Google formlar üzerinden hazırlanmıştır. Sonrasında çalışma verileri Google formlar çevrimiçi anket bağlantısının öğrencilerin çevrimiçi iletişim grupları ile paylaşım yapılarak

toplanmıştır. Veri toplama araçlarının doldurulması ortalama 15-20 dakika sürmüştür.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışma için etik onay aynı üniversitenin İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan (30.03.2021 tarih ve 128 sayılı) ve çalışmanın yapıldığı fakülte dekanlığından (08.06.2021 tarih ve 45850 sayılı) yazılı izin alındı. Ayrıca araştırmacı tarafından, veri toplama araçları doldurulmadan önce öğrencilere çevrimiçi bağlantının ilk sayfasında çalışma hakkında bilgilendirme yapılmış olup, çalışmaya katılmayı kabul etmeleri hâlinde “çalışmaya katılmayı onaylıyorum” ifadesinin işaretlemeleri istenmiştir. Öğrencilere çalışmanın herhangi bir aşamasında ayrılma hakkına sahip olduğu açıklanmış, çalışmaya katılmanın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cevaplarının gizliliği sağlanmış, sadece araştırmacılar adına tanımlı elektronik posta aracılığı ile Google formlar üzerinden elde edilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, SPSS versiyon 23.0 (Armonk, NY: IBM Corp) kullanılarak analiz edildi. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını değerlendirmek için çarpıklık-baskılık değerleri ve Kolmogorov-Smirnov testi kullanıldı. Araştırmada sürekli değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri ortalama, Standart sapma, minimum ve maksimum değerler ile gösterilirken, kategorik değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri frekans ve yüzde olarak gösterildi. Gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için Mann-Whitney U testi kullanıldı. Bağımsız değişkenlerin etkilerini belirlemek için Pearson korelasyon analizi kullanıldı. Alfa düzeyi $p < 0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 203 öğrencinin yaş ortalamaları $22,97 \pm 0,89$ 'dir. Bu öğrencilerin %78,3 ü kadın olup öğrencilerin EKT

bilgi düzeylerini değerlendirmeleri %47,3 orta düzey olarak bulunmuştur. Öğrencilerin başlıca bilgi kaynakları, ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği dersi (%87,7), yazılı ve görsel medya ve filmler (%71), psikiyatri servisi gözlemleri (%55,7), tıbbi bilimsel kaynaklar (%45,9)'dir.

Öğrencilerin %60,1'i EKT'yi filmlerde gördüğünü, %47,3'ü bu filmlerde EKT'nin cezalandırıcı, korkunç ve acı verici olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin %52,2 si EKT uygulamasını psikiyatri servisinde gözlemlemiş, %47,8 i gözlemlememiştir.

EKT uygulaması gözlemleyen öğrencilerin bilgi puan ortalamaları $3,51 \pm 0,4$ ve tutum puan ortalamaları $3,19 \pm 0,71$ 'dir. EKT uygulaması gözlemlemeyen öğrencilerin ise bilgi puan ortalamaları $3,27 \pm 0,29$ ve tutum puan ortalamaları $2,86 \pm 0,64$ 'tür. EKT uygulamasını gözlemleyen öğrenciler ile gözlemlemeyen öğrenciler arasında bilgi puanları bakımından anlamlı düzeyde fark vardır ($U = 3,095$; $p < 0,001$). EKT uygulaması gözlemleyen öğrencilerin EKT hakkında bilgi ortalamaları EKT uygulaması gözlemlemeyen öğrencilerden daha yüksektir. EKT uygulaması gözlemleyen öğrenciler ve EKT uygulaması gözlemlemeyen öğrenciler arasında tutum puanları bakımından anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($U = 3,782$; $p = 0,001$). EKT uygulamasını gözlemleyen öğrencilerin EKT hakkında tutum ortalamaları gözlemlemeyen öğrencilerden daha yüksektir (Tablo 1).

EKT anketinin bilgi bölümünün alt boyutlarına bakıldığında EKT'yi gözlemleyen öğrencilerin endikasyon ($4,01 \pm 0,59$), prosedür ($3,53 \pm 0,72$) ve yan etki ($3,17 \pm 0,5$) bilgi puan ortalamaları gözlemlemeyen öğrencilere (sırasıyla $3,78 \pm 0,48$, $3,01 \pm 0,58$, $3,01 \pm 0,4$) göre daha yüksek bulunmuştur ($p < 0,005$).

Hemşirelik öğrencilerinin EKT Bilgi ve Tutum puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde, öğrencilerin EKT Bilgi ve Tutum puanları arasında pozitif yönde orta düzey anlamlı korelasyon olduğu saptanmıştır ($r = 0,399$; $p < 0,001$).

Tablo 1: EKT Uygulamasını Gözlemleyen ve Gözlemlemeyen Hemşirelik Öğrencilerinin EKT Bilgi ve Tutum Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n= 203)

	EKT Uygulamasını Gözleme Durumu			
	Evet (n=106)		Hayır (n=97)	
	X ± Ss	Ortanca (Min-Mak)	X ± Ss	Ortanca (Min-Mak)
EKT Bilgi Toplam Puan	$3,51 \pm 0,40$ $U = 3,095$	$3,5 (2,25-4,6)$ $p < 0,001$	$3,27 \pm 0,29$	$3,2 (2,7- 4,6)$
Endikasyon	$4,01 \pm 0,59$ $U = 3,696$	$4 (2 - 5)$ $p < 0,001$	$3,78 \pm 0,48$	$3,7 (2,7 - 4,7)$
Etki Şekli	$3,14 \pm 0,60$ $U = 4,607$	$3 (1,8 - 4,5)$ $p = 0,197$	$3,02 \pm 0,56$	$3 (1,8 - 4,5)$
Prosedür	$3,53 \pm 0,72$ $U = 2,997$	$3,5 (2 - 5)$ $p < 0,001$	$3,01 \pm 0,58$	$3 (1,8 - 4,8)$
Yan etki	$3,17 \pm 0,5$ $U = 4,021$	$3 (2 - 4,8)$ $p = 0,007$	$3,01 \pm 0,40$	$3 (2 - 4,2)$
EKT Tutum Toplam Puan	$3,19 \pm 0,71$ $U = 3,782$	$3 (1,6 - 5)$ $p = 0,001$	$2,86 \pm 0,64$	$2,8 (1,5 - 4,6)$

U=Mann Whitney U Testi; median (min-mak); X ± Ss = Ortalama ± Standart Sapma.

Tablo 2: Hemşirelik Öğrencilerinin EKT Uygulaması Gözleme Durumu ile EKT Uygulamasına İlişkin Görüşlerin Karşılaştırılması

	EKT Uygulamasını Gözleme Durumu				
	Evete	Hayır	Toplam	Test İst.	p
	n (%)	n (%)	n (%)		
Gerektiğinde EKT tedavisinin kendisine uygulanmasını isteme					
Evete	47 ^a (44,3)	25 ^b (25,8)	72 (35,5)	X ² =8,262	0,016
Hayır	32 ^a (30,2)	34 ^a (35,1)	66 (32,5)		
Kararsızım	27 ^a (25,5)	38 ^b (39,2)	65 (32)		
Gerektiğinde EKT tedavisinin yakınına uygulanmasını isteme					
Evete	52 ^a (49,1)	24 ^b (24,7)	76 (37,4)	X ² =13,402	0,001
Hayır	29 ^a (27,4)	34 ^a (35,1)	63 (31)		
Kararsızım	25 ^a (23,6)	39 ^b (40,2)	64 (31,5)		
EKT ilaçlardan daha kısa sürede iyileştirir mi?					
Evete	39 ^a (36,8)	19 ^b (19,6)	58 (28,6)	X ² =11,001	0,004
Hayır	8 ^a (7,5)	19 ^b (19,6)	27 (13,3)		
Kararsızım	59 ^a (55,7)	59 ^a (60,8)	118 (58,1)		
EKT'nin etkin bir tedavi yöntemi olduğunu düşünüyor musunuz?					
Evete	54 ^a (50,9)	34 ^b (35,1)	88 (43,3)	X ² =6,722	0,035
Hayır	9 ^a (8,5)	17 ^a (17,5)	26 (12,8)		
Kararsızım	43 ^a (40,6)	46 ^a (47,4)	89 (43,8)		
EKT sizce güvenli bir yöntem midir?					
Evete	29 ^a (27,4)	18 ^a (18,6)	47 (23,2)	X ² =2,878	0,237
Hayır	23 ^a (21,7)	19 ^a (19,6)	42 (20,7)		
Kararsızım	54 ^a (50,9)	60 ^a (61,9)	114 (56,2)		

X²= PearsonChi-Square ^{a-b}: Her bir satır için aynı harfe sahip sütun oranları arasında fark yoktur.

Hemşirelik öğrencilerinin gerektiği durumda kendilerine EKT uygulanmasını isteme durumu EKT uygulamasını gözleme durumuna bağlıdır (p=0,016). EKT uygulamasını gözlemleyen hemşirelik öğrencilerinin kendilerine EKT uygulanmasını isteme oranı %44,3 iken EKT uygulamasını gözlemlemeyen öğrencilerde %25,8'dir. Kararsız olduğunu bildiren hemşirelik öğrencilerinin oranı EKT uygulamasını gözlemleyen öğrencilerde %25,5 iken bu oran EKT uygulamasını gözlemlemeyen öğrencilerde %39,2 olarak tespit edilmiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin gerektiği durumda yakınlarına EKT uygulanmasını isteme durumu EKT uygulamasını gözleme durumuna bağlıdır (p=0,001). EKT uygulamasını gözlemleyen hemşirelik öğrencilerinin yakınlarına EKT uygulanmasını isteme oranı %49,1 iken EKT uygulamasını gözlemlemeyen öğrencilerde %24,7 olarak tespit edilmiştir. Kararsız olduğunu bildiren hemşirelik öğrencilerinin oranı EKT uygulamasını gözlemleyen öğrencilerde %23,6 iken bu oran EKT uygulamasını gözlemlemeyen öğrencilerde %40,2'dir.

EKT uygulamasının ilaçlardan daha kısa sürede iyileştirdiğini belirtme EKT uygulamasını gözleme durumuna bağlıdır (p=0,004). EKT uygulamasını gözlemleyen hemşirelik öğrencilerinin %36,8'i EKT'nin ilaçlardan daha kısa sürede iyileştirdiğini belirtirken bu oran EKT uygulamasını gözlemlemeyen öğrencilerde %19,6 olarak tespit edilmiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin EKT'nin etkin bir tedavi yöntemi olarak görme durumu EKT uygulamasını gözlemlemeye bağlıdır (p=0,035). EKT uygulamasını gözlemlemeyen hemşirelik öğrencilerinde EKT'yi etkin bir tedavi yöntemi olarak ifade etme oranı %35,1 iken, EKT uygulamasını gözlemleyen öğrencilerde %50,9 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 3'de EKT'yi gözlemleyen ve gözlemlemeyen öğrencilerinin majör depresyon geçirmeleri durumunda tercih ettikleri tedavi yöntemleri gösterilmiştir. EKT'yi gözlemleyen öğrencilerin %17'si gözlemlemeyen öğrencilerin ise %18,6'sı EKT'yi bir tedavi seçeneği olarak tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Bir psikiyatriste başvurma oranı EKT'yi gözlemleyen öğrencilerde %81,1, gözlemlemeyen öğrencilerde %79,4 olarak bulunmuştur. Tatil yapma, terapilere katılma ya da antidepresan kullanmayı tercih etme durumları her iki grupta da benzer bulunmuştur. EKT'yi gözlemleyen öğrencilerin %42,5'i din görevlisi ile konuşmayı, 61,3'ü hocaya başvurmayı tercih etmezken, EKT'yi gözlemlemeyen öğrencilerin %32'si din görevlisi ile konuşmayı, 49,5'i hocaya başvurmayı tercih etmemişlerdir. Majör depresyon durumunda öğrencilerin tercih ettikleri yöntemler ile EKT uygulaması gözleme durumları arasında bir herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Tablo 3: Hemşirelik Öğrencilerinin EKT Uygulaması Gözlemleme Durumu ile Majör Depresyon Durumunda Tercih Ettikleri Yöntemlerin Karşılaştırılması

	EKT Uygulamasını Gözlemleme Durumu			Test ist	p
	Evet (n=106)	Hayır (n=97)	Toplam (n=203)		
	n (%)	n (%)	n (%)		
Bir din görevlisi ile konuşurum					
Evet	22 (20,8)	29 (29,9)	51 (25,1)	X ² =3,2	0,202
Hayır	45 (42,5)	31 (32,0)	76 (37,4)		
Kararsızım	39 (36,8)	37 (38,1)	76 (37,4)		
Muska/okutma için hocaya başvururum					
Evet	6 (5,7)	12 (12,4)	18 (8,9)	X ² =4,222	0,121
Hayır	65 (61,3)	48 (49,5)	113 (55,7)		
Kararsızım	35 (33)	37 (38,1)	72 (35,5)		
Alternatif-bitkisel ilaçlar-şifalı su kullanırım					
Evet	30 (28,3)	36 (37,1)	66 (32,5)	X ² =,81	0,405
Hayır	37 (34,9)	29 (29,9)	66 (32,5)		
Kararsızım	39 (36,8)	32 (33)	71 (35)		
Bir psikiyatriste/psikoloğa başvururum					
Evet	86 (81,1)	77 (79,4)	163 (80,3)	X ² =0,242	0,886
Hayır	5 (4,7)	4 (4,1)	9 (4,4)		
Kararsızım	15 (14,2)	16 (16,5)	31 (15,3)		
Nöroloji doktoruna başvururum					
Evet	57 (53,8)	59 (60,8)	116 (57,1)	X ² =5,343	0,063
Hayır	21 (19,8)	8 (8,2)	29 (14,3)		
Kararsızım	28 (26,4)	30 (30,9)	58 (28,6)		
Dahiliye doktoruna/ pratisyen hekime başvururum					
Evet	33 (31,1)	36 (37,1)	69 (34,0)	X ² =1,077	0,584
Hayır	38 (35,8)	29 (29,9)	67 (33,0)		
Kararsızım	35 (33)	32 (33)	67 (33,0)		
Destek grubuna/grup terapisine katılırım					
Evet	61 (57,5)	57 (58,8)	118 (58,1)	X ² =4,328	0,115
Hayır	7 (6,6)	14 (14,4)	21 (10,3)		
Kararsızım	38 (35,8)	26 (26,8)	64 (31,5)		
Tatile/hava değişimine giderim					
Evet	69 (65,1)	58 (59,8)	127 (62,6)	X ² =0,769	0,681
Hayır	12 (11,3)	11 (11,3)	23 (11,3)		
Kararsızım	25 (23,6)	28 (28,9)	53 (26,1)		
Antidepresan ilaç kullanmak isterim					
Evet	33 (31,1)	36 (37,1)	69 (34,0)	X ² =3,944	0,139
Hayır	35 (33,0)	20 (20,6)	55 (27,1)		
Kararsızım	38 (35,8)	41 (42,3)	79 (38,9)		
EKT tedavisi isterim					
Evet	18 (17)	18 (18,6)	36 (17,7)	X ² =0,776	0,678
Hayır	39 (36,8)	30 (30,9)	69 (34,0)		
Kararsızım	49 (46,2)	49 (50,5)	98 (48,3)		

X²= PearsonChi-Square.

TARTIŞMA

Son sınıf hemşirelik öğrencilerinde, EKT uygulamasını gözlemlemenin EKT hakkındaki bilgi ve tutumları üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla yürütülen bu çalışmaya katılan öğrencilerin tamamı Ruh Sağlığı ve Hemşireliği dersini tamamladıkları için birincil bilgi kaynağı olarak aldıkları dersi (%87,7) belirtmişlerdir. İkinci sırada ise yazılı ve görsel medya ve filmler (%71) bildirilmiştir. Bilgi kaynağı açısından, bu çalışma yazılı ve görsel medyanın, filmlerin EKT'ye yönelik bilgi ve tutum üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu çalışmada, öğrencilerin çoğunluğu filmlerdeki EKT'nin cezalandırıcı, korkunç ve acı verici olduğunu belirtmişlerdir. Filmlerdeki ve medyadaki bu tasvirler bilgi eksikliğini ve EKT'ye yönelik olumsuz tutumları etkilemektedir. Benzer şekilde bu çalışmanın bulguları Mcfarquhar ve Thompson'ın (2008) tıp öğrencileri ile yaptıkları çalışmada filmlerdeki EKT gösterimi ile verileri ile örtüşmektedir (Mcfarquhar & Thompson, 2008). Ayrıca Bhat ve arkadaşlarının (2020) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin yarısından fazlası birincil bilgi kaynağı olarak yazılı ve görsel medyayı bildirmişlerdir (Bhat et al., 2020).

Bu araştırma EKT uygulamasını gözlemleyen öğrencilerin bilgi ve tutumunu gözlemlemeyen öğrencilerle karşılaştıran ilk hemşirelik çalışmasıdır. EKT'yi gözlemleyen ve gözlemlemeyen öğrencilerin bilgi puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Shah & Averill'in (2009) tıp öğrencilerinde yapmış oldukları çalışmalarında EKT'yi gözlemleyen ve gözlemlemeyen öğrencilerin tedavinin etkinliği ve yan etkileri hakkındaki bilgi sorularına vermiş oldukları doğru cevap oranı verilerinde anlamlı düzeyde fark bulunmuş olup bu çalışmada bilgi anketinin endikasyon ve yan etki alt boyutlarında elde edilen veriler ile örtüşmektedir (Shah & Averill, 2009). Benzer şekilde Warnell ve arkadaşlarının (2005) tıp öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada uygulamayı gözlemleyen tıp öğrencilerin EKT bilgi puanı yüksek bulunmuştur (Warnell, Duk, Christison & Haviland, 2005). Hemşirelik son sınıf öğrencileri (n=81) ile yapılan başka bir çalışmada EKT'yi gözlemleyen ve gözlemlemeyenlerin bilgi ve tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Igwe et al., 2014). Bu bulgu, çalışmayla örtüşmemektedir. Türkiye'de tıp öğrencileri ile yapılmış başka bir çalışmada ise 6 haftalık psikiyatri rotasyonundan önce ve sonra öğrencilerin EKT ile ilgili bilgi düzeyleri değerlendirilmiş, psikiyatri rotasyonu sonrasında öğrencilerin bilgi düzeylerinde anlamlı derecede olumlu değişim gözlenmiştir (Aki et al., 2012). EKT uygulaması gözlemleyenlerin bilgi düzeylerinde artma olmasını; gözlem sırasında tedavi ekibi ile iletişim kurma ve soru sorma fırsatı bulabilme, EKT olan hastaları izleyebilme durumlarına bağlanabilir.

Bu çalışmada, uygulamayı gözlemleyen öğrencilerin gözlemlemeyenlere göre EKT ile ilgili tutum puanlarının da anlamlı düzeyde değişmesi önemli bir bulgudur. Shah & Averill'in (2009) tıp öğrencilerinde yapmış oldukları çalışmalarında EKT'yi gözlemleyen öğrencilerin, "EKT zalimce bir tedavi yöntemidir", "EKT korkunç bir tedavidir", "EKT beyin hasarına yol açabilir" gibi tutum ifadelerine katılma düzeyleri gözlemlemeyen öğrencilere göre anlamlı düzeyde düşük olarak bulunmuş-

tur. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular; EKT uygulamasını deneyimlemek öğrencilerin filmlerden ve medyadan aldıkları bilgilere göre uygulamanın bekledikleri kadar olumsuz olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda yukarıda belirtildiği üzere gözlemleyen öğrencilerin EKT tedavi ekibi ile iletişim kurma ve EKT olan hastaları izleyebilme fırsatları olması tutum üzerine olumlu etkiler göstermiş olabilir.

Mevcut literatür, EKT ile ilgili bilgi ile tutum arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Mcfarquhar & Thompson, 2008; Shah & Averill, 2009; James et al., 2010; Aki et al., 2012; Aki et al., 2013; Igwe et al., 2014; Alpak et al., 2015; Sharma et al., 2017; Bhat et al., 2020). Bu çalışmanın bulguları da literatürle örtüşmektedir. Bu bulgular bize eğitim yoluyla tutumların geliştirilebileceğini göstermektedir.

Öğrencilerin EKT uygulaması gözleme durumu ile uygulamaya ilişkin görüşleri incelediğinde, gözlemleyen öğrenciler gerektiğinde kendine ve bir yakınına EKT uygulamasını isteme oranı gözlemlemeyen öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksekti. Aki ve arkadaşlarının (2012) tıp öğrencileri ile yaptıkları çalışmada bir yakınlarına EKT önerilirse "evet" diyenlerin oranı psikiyatri rotasyonu sonrası öncesine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Aki et al., 2012). Benzer şekilde başka bir çalışmada, EKT'yi gözlemleyen tıp öğrencileri video izleyenlere göre EKT'yi gelecekteki hastalarında bir tedavi yöntemi olarak kullanmayı daha yüksek oranda düşündüklerini belirtmişlerdir (Shah & Averill, 2009). Psikiyatri dersi ve rotasyonlarını tamamlamış, katılımcıların yarısından fazlası EKT'yi gözlemlemiş olan hemşirelik son sınıf öğrencileri (n=81) ile yapılan başka bir çalışmada, gerektiğinde kendisi için EKT'yi bir tedavi şekli olarak öğrencilerin yarısından azı kabul etmiştir (Igwe et al., 2014). Katılımcıların çoğunun EKT'yi gözlemlememiş dahili ve cerrahi asistanları ile yapılmış bir çalışmada çalışmamızın aksi yönünde veriler bulunmuştur. Bu veriler, bireylerin meslek hayatına geçmeden önce öğrenciliklerinde pratik eğitimlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada EKT'nin etkin ve kısa sürede iyileştiren bir tedavi olduğu gözlemleyen öğrenciler tarafından anlamlı düzeyde daha yüksek oranda bildirilmiştir. Mcfarquhar & Thompson'ın (2008) tıp öğrencileri ve genel halk ile yaptıkları çalışmada tıp öğrencilerinin EKT'yi ilaçlardan daha etkin buldukları gösterilmiştir (Mcfarquhar & Thompson, 2008). Bu verilerin ilgili klinik deneyim ve bilgi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

EKT'nin güvenli bir tedavi yöntemi olduğunu, gözlemleyen öğrenciler daha fazla sayıda bildirmekle beraber gözlemlemeyen öğrencilere göre anlamlı bir fark çıkmamıştır. Shah & Averill'in tıp öğrencileri yaptıkları çalışmada da benzer bulgular saptanmıştır. Benzer çalışmalarda bildirildiği üzere öğrencilerin anestezi ile ilgili endişeleri bu bulguları açıklayabilir (Mcfarquhar & Thompson, 2008; Aki et al., 2012).

Depresyon için tedavi seçeneklerinde bir psikiyatrist/psikoloğa başvurma, hava değişimi/tatile gitme, destek grubu/terapiye katılma her iki grup için de en çok tercih edilen yöntemler olmuştur. EKT uygulamasını gözlemleyen ve gözlemlemeyen grupta, EKT tercih edilen tedavi seçeneklerinin (sırasıyla %17, %18,6) sonunda yer almıştır. Bu çalışmanın verileriyle ben-

KAYNAKLAR

zerlik gösteren bir çalışmada, eğitim sonrası tıp öğrencilerinin %17,9'u depresyon için EKT'yi tercih etmişlerdir (Aki et al., 2012). Mcfarquhar & Thompson'ın (2008) tıp öğrencileri ile yaptıkları çalışmada depresyon için tedavi arayışında öğrencilerin %30'u, Aki ve arkadaşlarının (2013) tıp ve psikoloji öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ise sırasıyla öğrencilerin %74,1 ve %26,5'i EKT'yi tercih etmiş olup bu çalışmadan yüksek bulunmuştur (Mcfarquhar & Thompson, 2008; Aki et al., 2012). Bulgular, depresyon hastalığının yorumlanmasında ve tedavisinin değerlendirilmesinde eğitim müfredatı ve kişisel farklılıkları ortaya koymuş olabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Güçlü Yönleri

Bu çalışma bazı sınırlılıklara sahiptir. Öncelikle çalışmamız Zonguldak ilinde bulunan bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesinin hemşirelik bölümlerindeki öğrencilerle yürütülmüştür, bu nedenle çalışmadan elde edilen sonuçlar tüm hemşirelik öğrencilerine genellenemez. EKT uygulamasına yönelik bilgi ve tutumlarına ilişkin veriler kendi öz bildirimlerine dayalıdır. Diğer bir sınırlılık ise; Covid-19 salgını nedeniyle verilerin çevrimiçi yöntemle toplanması verilerin güvenilirliğini etkilemiş olabilir. Bununla birlikte ülkemizdeki hemşirelik öğrencilerinin ETK uygulamasına yönelik bilgi ve tutumunu değerlendirmeye yönelik yapılan ilk çalışma olması ile literatüre katkı sağlamıştır. Bu durum, çalışmamızın güçlü yönünü oluşturmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, EKT uygulaması gözlemleyen hemşirelik öğrencilerinin EKT hakkında bilgi puan ortalamalarının EKT uygulaması gözlemlemeyen öğrencilerden daha yüksek olduğunu, EKT uygulaması gözlemleyen öğrencilerin gözlemlemeyen öğrencilere göre olumlu tutuma sahip olduğunu ve EKT bilgisi ile tutum arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmada, EKT uygulamasını gözlemleyen öğrenciler gözlemlemeyen öğrencilere göre daha yüksek oranda EKT'yi etkin bir tedavi olarak bildirmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak, hemşirelik lisans programı için eğitimin yanı sıra EKT gözleminin de müfredatın bir parçası olması gerektiği, her öğrencinin EKT uygulaması gözlemlemesi ve EKT olan hasta izlemi sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Gözlem, mümkünse uygulamanın doğrudan gözlemi şeklinde sağlanmalıdır. Böyle bir eğitim, gelecekteki hemşirelerin EKT'yi hastaları için bir tedavi seçeneği olarak düşünmelerini sağlamak için iyi bir temele sahip olmasını temin edecektir. Ayrıca ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği dersinde EKT'nin endikasyonları, yan etkileri ve uygulama sırasında yapılan işlemler ile ilgili daha kapsamlı bir içerik geliştirilmesi önerilmektedir. Bu bulguların genellenebilir olup olmadığını belirlemek için Türkiye'de diğer hemşirelik lisans programları öğrencileri ile benzer bir araştırmanın yapılması önerilir.

TEŞEKKÜR

Çalışmaya katılan tüm öğrencilere ve verilerin toplanmasında yardımcı olan hemşirelik lisans programı son sınıf öğrencilerinden G. K' ya teşekkür ederim.

- Aki, Ş. Ö. , Ak, S., Sönmez, Y.E., & Demir, B. (2012). Tıp fakültesi öğrencilerinin elektrokonvülsif tedavi ile ilgili bilgi düzeyleri ve tutumlarının bu tutumlara eğitimin etkisinin değerlendirilmesi. *Güncel Psikiyatri ve Psikonörofarmakoloji*, 2, 21-27.
- Aki, O. E, Ak, S., Sönmez, Y. E., & Demir, B. (2013). Knowledge of and attitudes toward electroconvulsive therapy among medical students, psychology students, and the general public. *Journal of ECT*, 29(1), 45-50. <https://doi.org/10.1097/YCT.0b013e31826c9f05>
- Alpak, G., Bülbül, F., Ünal, A., Tahsin Kılıç, O. H., Ermiş, B., Savaş, H. A., & Bez, Y. (2015). Knowledge and attitudes of residents regarding electroconvulsive therapy. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(1),33-41.
- Arkan B, Üstün B. (2008a). Elektrokonvülsif Tedavi'de (EKT) hemşirelik uygulamaları. *C.Ü. Hemşirelik Dergisi*, 12(3), 43-51.
- Arkan, B., & Üstün, B. (2008b). Examination of the effect of education about electroconvulsive therapy on nursing practice and patient satisfaction. *The journal of ECT*, 24(4), 254-259. doi: 10.1097/YCT.0b013e318168be32.
- Arkan, B., Bademli, K., & Duman, Z. Ç. (2011). Sağlık çalışanlarının ruhsal hastalıklara yönelik tutumları: son 10 yılda Türkiye'de yapılan çalışmalar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 214-231.
- Asoğlu, M., Akıl, Ö., Fedai, Ü., Beğinoğlu, Ö., Çelik, H., & Kılıçaslan, F. (2018). Bir üniversite hastanesinde elektrokonvülsif tedavi uygulanan hastaların sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 2,123-129. Doi: 10.17954/amj.2018.106
- Aştı, N. (1994). Elektro Konvülsif Tedavi uygulanacak psikiyatri hastalarında gözlenen korku ve anksiyetenin giderilmesinde terapötik hemşirelik yaklaşımının etkisini araştırmak. *Düşünen Adam*, 7(3), 59-63.
- Atik H. (2007).Psikiyatri hastalarında anestezi elektrokonvülsif tedavi uygulama öncesi ortaya çıkan anksiyetenin giderilmesinde bilgilendirmenin etkinliği. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Benbow, S. M., & Crensil, J. (2004). Subjective experience of electroconvulsive therapy. *Psychiatric Bulletin*, 28(8), 289-291. doi:10.1192/pb.28.8.289
- Bhat, B. A., Dar, S. A., Hussain, A., & Mir, R. A. (2020). Nursing students' knowledge about and attitude toward electroconvulsive therapy: A study from a tertiary care hospital in North India. *Medical Journal of DY Patil Vidyapeeth*, 13(4), 379. doi: 10.4103/mjdrdypu.mjdrdypu_147_19
- Bolwig, T. G., & Madsen, T. M. (2007). Electroconvulsive therapy in melancholia: the role of hippocampal neurogenesis. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 115, 130-135. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2007.00971.x>
- Byrne, P., Cassidy, B. and Higgins, P. (2006) Knowledge and attitudes towards electroconvulsive therapy among health care professionals and students. *The Journal of ECT*, 22, 133-138. <http://dx.doi.org/10.1097/00124509-200606000-00011>
- Czyrzyk, T. (2013). Electroconvulsive therapy: why it is still controversial. *Mental Health Practice*, 16(7), 22-27. doi: 10.7748/mhp2013.04.16.7.22.e769.

- Dawood, E., Selim, A., & Khalil, A. (2013). Electroconvulsive therapy: Effect of an educational experience on nursing students' knowledge and attitudes. *Journal of Nursing Education and Practice*, 3(9), 123. doi: 10.5430/jnep.v3n9p123 U
- Donmez, C. F., & Yilmaz, M. (2011). Electroconvulsive therapy and nursing care/Elektrokonvülsif tedavi ve hemşirelik bakimi. *Journal of Psychiatric Nursing*, 2(2), 80-90.
- Dowman, J., Patel, A., & Rajput, K. (2005). Electroconvulsive therapy: attitudes and misconceptions. *The journal of ECT*, 21(2), 84-87. doi:10.1097/01.yct.0000161043.00911.45
- Greenberg, R. M., & Kellner, C. H. (2005). Electroconvulsive therapy: a selected review. *The American journal of geriatric psychiatry*, 13(4), 268-281. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.101968>
- Günay, S., Bekitkol, T., Ekitli, B. G., & Yıldırım, S. (2016). Bir hemşirelik fakültesindeki öğrencilerin ruhsal hastalığa yönelik inançlarının belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 7(3), 129-134. doi: 10.5505/phd.2016.43534
- Igwe, M. N., Ndokuba, A. C., Attama, C. M., Ogbonna, P. N., & Igwe, C. (2014). Electroconvulsive therapy in the eyes of undergraduate nursing students. *Open Journal of Nursing*, 4(12), 818- 823. doi: 10.4236/ojn.2014.412087
- Iheanacho, T., Marienfeld, C., Stefanovics, E., & Rosenheck, R. A. (2014). Attitudes toward mental illness and changes associated with a brief educational intervention for medical and nursing students in Nigeria. *Academic Psychiatry*, 38(3), 320-324. Doi: 10.1007/s40596-014-0073-3
- James, B. O., Lawani, A. O., Omoaregba, J. O., & Isa, E. W. (2010). Electroconvulsive therapy: a comparison of knowledge and attitudes of student nurses and staff mental health nurses at a psychiatric hospital in Nigeria. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 17(2), 141-146. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2009.01487.x>
- Lauber, C., Nordt, C., Falcato, L., & Rössler, W. (2005). Can a seizure help? The public's attitude toward electroconvulsive therapy. *Psychiatry Research*, 134(2), 205-209. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2004.07.010>
- McFarquhar, T. F., & Thompson, J. (2008). Knowledge and attitudes regarding electroconvulsive therapy among medical students and the general public. *The Journal of ECT*, 24(4), 244-253. doi: 10.1097/YCT.0b013e318168be4a
- Shah, N., & Averill, P. M. (2009). Third-year medical students' understanding, knowledge, and attitudes toward the use of electroconvulsive therapy: a pre-exposure and postexposure survey. *The Journal of ECT*, 25(4), 261-264. doi: 10.1097/YCT.0b013e3181a48779. PMID: 19483642.
- Sharma, N., Ghai, S., & Grover, S. (2017). Knowledge and Attitude of Nursing Students toward Electroconvulsive Therapy. *Journal of neurosciences in rural practice*, 8(Suppl 1), 7-12. https://doi.org/10.4103/jnrp.jnrp_441_16
- Tang, W. K., Ungvari, G. S., & Chan, G. W. (2002). Patients' and their relatives' knowledge of, experience with, attitude toward, and satisfaction with electroconvulsive therapy in Hong Kong, China. *The journal of ECT*, 18(4), 207-212.
- Warnell, R. L., Duk, A. D., Christison, G. W., & Haviland, M. G. (2005). Teaching electroconvulsive therapy to medical students: effects of instructional method on knowledge and attitudes. *Academic Psychiatry*, 29(5), 433-436. <https://doi.org/10.1176/appi.ap.29.5.433>
- Yildiz A, Gokmen N, Turgut K, Yucel G, Tunca Z. (2003). Place of electroconvulsive therapy among the somatic treatments in a university clinic psychiatric inpatients. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*;13:65-71.
- Zengin Eroglu, M., Kiraz, S., Yasar, A. B., & Dogan, T. (2017). ECT practices in a psychiatry clinic at a training and research hospital. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30(4), 325-530. Doi: 10.5350/DAJPN2017300406
- Zong, Q. Q., Qi, H., Wang, Y. Y., Zhang, C., Balbuena, L., Ungvari, G. S., ... & Xiang, Y. T. (2020). Knowledge and attitudes of adolescents with psychiatric disorders and their caregivers towards electroconvulsive therapy in China. *Asian Journal of Psychiatry*, 49, 101968. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.101968>